

NATIONELLT SAMORDNINGSANSVAR FÖR DRICKSVATTEN

Ett nytt nätverk för dricksvatten ser dagens ljus

LIVSMEDELS
VERKET

Box 622, 751 26 Uppsala
www.livsmedelsverket.se

INNEHÅLL

Sammanfattning	3
Nationellt nätverk för dricksvatten.....	3
Fokuserat och systematiskt arbete med tydlig rollfördelning.....	3
Nulägesanalys och rekommendationer	4
1 Inledning.....	6
Dricksvattenförsörjning i Sverige.....	7
Aktörer med ansvar för dricksvatten	7
Framtida utmaningar vid förändrat klimat	8
Syfte med föreliggande rapport.....	10
Metodik och upplägg.....	10
2 Nationellt nätverk för dricksvatten.....	11
Gemensamma styrdokument.....	14
Strategiska mål.....	15
Resultat för nätverket.....	15
Viktiga frågor för framtiden.....	16
3 Prioriterade områden	17
Forskning och utveckling.....	17
Många små forskargrupper	17
Dricksvattnets hälsomässiga säkerhet	18
Krisberedskap och nödvattenförsörjning.....	20
Dricksvatten och planering	24
Ett långsiktigt kommunikationsarbete.....	31
4 Fortsatt arbete på dricksvattenområdet.....	35
Hur bra är vårt dricksvatten?.....	35
Vidareutveckling av nationellt nätverk för dricksvatten	36
5 Referenslista.....	40
Bilaga I	41

Sammanfattning

Med utgångspunkt i propositionen *En sammanhållen klimat- och energipolitik: Klimat* (prop. 2008/09:162) fick Livsmedelsverket genom ändring i instruktion i maj 2009 i uppdrag att samordna dricksvattenfrågor på nationell nivå. För detta uppdrag har myndigheten erhållit anslag om 2 miljoner kronor för 2009 och 4 miljoner kronor för vardera 2010 och 2011.

Nationellt nätverk för dricksvatten

Ett nationellt nätverk för dricksvatten har initierats och behöver nu utvecklas med kraft. Nätverket har en stark potential att uppnå visionen om att säkerställa Sveriges dricksvattenförsörjning. Detta kan åstadkommas genom att samla och samordna de viktiga aktörerna på området, framhålla helhetssynen på den komplexa dricksvattenkedjan, ytterligare fördjupa de prioriterade områdena med identifierade nyckelfrågor och skapa en långsiktig plan för arbetet på dricksvattenområdet.

I nätverket finns en styrgrupp med representanter på hög nivå, GD eller motsvarande, från Boverket, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Socialstyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, Vattenmyndigheterna, branschorganisationerna Sveriges kommuner och landsting samt Svenskt Vatten. Under styrgruppen finns en koordineringsgrupp där en till tre representanter finns med från respektive aktör. Koordineringsgruppen möts tre gånger per år under januari, maj och september.

Nätverket har initierat tre arbetsgrupper för att driva det operativa samordningsarbetet på dricksvattenområdet. Arbetsgrupperna omfattar, utöver nätverkets medlemmar, flera målgrupper på nationell, regional och lokal nivå. Dessa tre tematiska grupper fokuserar på FoU, planering och krisberedskap, varav dricksvatten och krisberedskap är operativ sedan tidigare (f.d. SAMVA). Nätverkets fasta struktur kan även kompletteras med referensgrupper.

Fokuserat och systematiskt arbete med tydlig rollfördelning

Gemensamma dokument har utarbetats för nätverket under 2010. Dessa dokument är verktyg för att erhålla ett arbete som är välfokuserat, systematiskt och applicerar helhetssynen från täkt till kran. De gemensamma dokumenten ger nätverket fokus för det långsiktiga arbetet (strategi), en struktur för sin organisation (handlingsplan) och tydlig verksamhet i relation till definierade mål (verksamhetsplan). Genom styrdokumentet kan även samverka med departement och riksdag utvecklas vidare.

Medlemmarna i nationellt nätverk för dricksvatten har utvecklat en gemensam vision för arbetet som lyder: "Sveriges befolkning har tillgång till dricksvatten av

tillräcklig kvantitet och god kvalitet i en föränderlig värld”. För att uppnå nätverkets syfte och ta riktning mot den långsiktiga visionen har strategiska mål formulerats. Dessa följer nedan:

1. Lagstiftning, ansvar och roller inom dricksvattenområdet är tydliga och stödjande för visionen.
2. Gemensamma budskap och en samsyn om prioriterade områden.
3. Nuvarande forskning, tillgängligt dataunderlag och kunskapsbehov är identifierade.
4. Nätverket är pådrivande och inriktande i dricksvattenfrågor.

Syftet med nätverkets organisation och verksamhet är att skapa ett gemensamt ansvarstagande för arbetet med en tydlig förankring på ledningsnivå. Nätverket ska erbjuda klara former för styrning och uppföljning, tydliga och likvärdiga mandat för deltagare med en klagjord ansvarsfördelning. Strukturen möjliggör därtill samarbetsformer för relevanta organ och kunskapsspridning genom en överblickbar och transparent organisation. Det är av största vikt att nätverkets arbete förankras på den regionala och kommunala nivån, samt att det i framtiden blir en tydlig koordinerad styrning från berörda departement.

Nulägesanalys och rekommendationer

Hur bra är Sveriges dricksvatten? I nuläget har vi inte en nationell bild och vi saknar underlag för att skapa tidsserier som kan följa utvecklingen av vattnets kvalitet. Sverige kommer dock i framtiden att ha bättre underlag genom databasen av kommunernas dricksvattenanalyser genom Vattentäktsarkivet som förvaltas av SGU.

Hur säkert ska dricksvattnet vara? Helt säkert önskar konsumenterna, men helt säkert existerar inte. För att bli sjuk av parasiten *Cryptosporidium* krävs endast ett mycket litet antal oocystor. Säkerhet i dricksvattenförsörjningen kostar och kräver kritisk inventering och riskvärdering. Vem ska besluta om denna översyn och vem ska betala?

Dricksvatten är en sektor med långa ledtider. Sverige kommer, om det initierade arbetet fördjupas, förhoppningsvis att se resultat på dagens satsningar om cirka 10-15 år. Inom översiktsplanarbetet använder samhällsplanerarna ofta ett tidsperspektiv av 20-30 år framåt i tiden. Inom klimatanpassningsområdet appliceras tidsrum om 50 och 100 m.m. Vattenförsörjningsplanerna pekar på ett flergenerationsperspektiv. Långsiktighet ställer höga krav på strategisk och effektiv planering, ett ramverk som understöds och delas av medlemmarna i nätverket.

Enligt Livsmedelsverkets uppfattning är det nationella nätverket en förutsättning för att kunna koordinera och driva på arbetet med de nödvändiga insatserna. Nätverket har under 2009-2011 finansierats med särskilda anslagsmedel. Verket har därför i sitt budgetunderlag för åren 2012-2014 begärt anslagsförstärkning för att kunna driva nätverket efter 2011. I den avslutande delen av rapporten ges exempel på viktiga insatser de kommande åren:

- Viktiga satsningar och rekommendationer är bland annat vidare konsolidering och utveckling av nätverket lyfts fram, vilket kan ske genom aktörsseminarium med analys av gränsdragningsfrågor inom rådande lagstiftning och ökad ”lobbyverksamhet” där nätverket lyfter dricksvattenfrågor med viktiga aktörer.
- Nätverkets arbete med planering, de förebyggande och skyddande åtgärderna, har inte erhållit den omfattning som krävs, konstateras i denna rapport, vilket behöver ta fart genom fokus på bland annat vattenskyddsområden och vattenförsörjningsplaner samt samhällsekonomiska analyser och utvärderingsinsatser.
- FoU-området behöver bättre stöd och koordinering, då de senaste årens positiva utveckling trots allt inte motsvarar behoven av kunskapsutveckling och satsningarna inte motsvarar det värde dricksvattenförsörjningen har i samhället som kritisk infrastruktur.
- Ett ökat nordiskt och internationellt utbyte och samarbete förordas genom ökat utbyte mellan forskare samt vidareutveckling av datainsamling för tidsserieanalyser.
- Dricksvattenfrågorna måste även lyftas kommunikativt genom strategiskt arbete, tydliga gemensamma budskap och pedagogisk information genom befintliga och effektiva kanaler.

I Inledning

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel. I och med ett förändrat klimat kan dock riskerna för dricksvattenförsörjningen öka enligt Klimat- och sårbarhetsutredningen.¹ Extrema väderhändelser med ökad nederbörd, risk för ras och skred och en sjunkande kvalitet på råvattnet, kan komma att ställa stora krav på landets framtida vattenförsörjning. Regeringens bedömning i propositionen *En sammanhållen klimat- och energipolitik: Klimat* följer nedan:

*”klimatförändringarna kommer att ställa stora krav på åtgärder för att säkra dricksvattenkvaliteten. Att säkra dricksvattenkvaliteten är således en högt prioriterad fråga. Ansvaret för dricksvattenfrågor är i dag splittrat på flera centrala myndigheter och det är angeläget med en samordning av arbetet”.*²

Det centrala myndighetsansvaret för dricksvatten är delat mellan Naturvårdsverket, Sveriges geologiska undersökning, vattenmyndigheterna, Socialstyrelsen, Boverket och Livsmedelsverket. Livsmedelsverket har därför utsetts till samordnande myndighet för dricksvattenfrågor på nationell nivå, men regeringen är tydlig om att myndigheter som i dag har ansvar för dricksvattenrelaterade frågor ska behålla sin roll och sitt ansvar.

I Sverige finns överlag god kvalitet och kvantitet av dricksvatten. Det är ovanligt att människor blir sjuka på grund av dåligt dricksvatten. Sverige har hittills varit förskonat från stora kriser på dricksvattenområdet, vilket skapat en situation där vi tar dricksvattnet för givet. Riskerna underskattas dock och det i sig blir ett problem.

Tillbuden i Helsingborg, Göteborg, Öckerö, Karlstad och Östersund under tidsperioden 2010-2011 visar att frågor om dricksvattenförsörjning måste tas på allvar. Till det kommer att kvaliteten på dricksvattnet inte är lika god överallt. Varje vecka, året om, rekommenderas befolkningen i någon av Sveriges kommuner att koka vattnet på grund av störningar i dricksvattenproduktionen.

Ett nationellt nätverk har bildats för att adressera utmaningar och uppnå synergieffekter av insatser på området. Under 2010 och 2011 har nätverket startat sin verksamhet, vilket kommer att beskrivas i denna rapport. Detta dokument används för avrapportering om ansvar som nationell samordnare för dricksvattenfrågor på nationell nivå, enligt uppdrag från regeringen (jordbruksdepartementet) den 25 november 2010.

¹ Se ”Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter” (SOU 2007:60).

² Se ”En sammanhållen klimat- och energipolitik: Klimat” (prop. 2008/09:162).

Dricksvattenförsörjning i Sverige

I nästan 1 800 kommunala vattenverk renas vatten som försörjer drygt 8 miljoner människor. Resterande 1,2 miljoner invånare i landet och lika många i fritidshus får sitt vatten från egna eller gemensamma enskilda brunnar. Hälften av den volym som produceras vid Sveriges kommunala vattenverk kommer från ytvatten, som sjöar och rinnande vattendrag.

Resterande andel vatten för dricksvattenproduktion fördelar sig mellan naturligt och så kallat konstgjort grundvatten. Både grundvatten och ytvatten ger utmärkt dricksvatten med riktig behandling. Ett bra grundvatten har vissa fördelar gentemot ytvatten, då det har en lägre temperatur och bättre mikrobiologisk kvalitet, vilket föranleder en enklare behandling i vattenverket.

Dricksvatten kan ses som en kedja av funktioner, med början i tillrinningsområdet till vattentäkten, vattenverket och distributionssystemet som består av ledningsnätet, tryckstegringsstationer och vattenreservoarer, till installation i fastigheten. Detta helhetsgrepp bör finnas i åtanke i arbetet med dricksvatten, vilket kräver att aktörer inte tänker för snävt inom det enskilda ansvaret.

Varje dag lånar vi vatten ur kretsloppet för att dricka, leva och må bra. Dricksvatten utgör grunden för folkhälsa, livsmedelsproduktion och ekonomisk tillväxt. Vattnet på vår jord cirkulerar i ett ständigt kretslopp som havsvatten, vattenånga i luften, regn och snö genom jord och berg som grundvatten.

Aktörer med ansvar för dricksvatten

De centrala myndighetsuppgifterna inom dricksvattenförsörjningen vattenförsörjning är idag delat mellan olika nationella, regionala och lokala myndigheter. Dessa myndigheter har ansvar från tillrinningsområde, yt- och grundvatten till det att dricksvattnet levereras till konsumenten.³ Nedan återges en förenklad bild över ansvaret inom dricksvattenförsörjningen från täkt till kran.⁴

³ Notera här att aktörsstrukturen är under omvandling med överförande av ansvar till nya myndigheter, exempelvis från Naturvårdsverket till den nya Havs- och vattenmyndigheten som träder i kraft den 1 juli 2011.

⁴ En beskrivning av respektive myndighets ansvar återfinns i bilaga 1.

Aktörer från täkt till kran

Dricksvattenfrågor sorterar under fem olika departement; finans- landsbygds-, miljö-, närings- och socialdepartementet. Om samtliga aktörer med olika delansvar inom dricksvattenkedjan omfattas blir antalet departement ännu fler. Viktiga aktörer på dricksvattenområdet som inte återges i ovanstående bild är intresse- och branschorganisationerna Sveriges kommuner och landsting (SKL) samt Svenskt Vatten.

SKL är en politiskt ledd organisation som företräder Sveriges 290 kommuner och 20 landsting, inklusive regionerna Gotland, Halland, Skåne och Västra Götaland. Svenskt Vatten företräder vattentjänstföretagen i Sverige. VA-huvudmännen ansvarar enligt allmänna vattentjänstlagen för dricksvattenförsörjning och avloppsvattenrening och är landets viktigaste livsmedelsproducenter och miljövårdsföretag som arbetar för såväl friskt vatten, som rena sjöar och hav. Medlemmarna i Svenskt Vatten levererar dricksvatten och tar emot avloppsvatten från cirka 8 miljoner anslutna kunder. Svenskt Vatten arbetar för att stödja samarbete, sprida kunskap och teknikutveckling för nya VA-lösningar.

Framtida utmaningar vid förändrat klimat

I de scenarier som finns för klimatförändringar kommer Sverige även fortsättningsvis att vara gynnat ur vattenförsörjningssynpunkt. Vattentillgångarna kommer att öka på många håll, förutom i de sydöstra delarna av landet där tillgångarna minskar med viss risk för vattenbrist. Det finns även andra hotbilder och sårbarheter som vi kan se redan idag som kan förstärkas i ett förändrat klimat. Det förändrade klimatet kan även ge nya hotbilder och nya förutsättningar för dricksvattenförsörjningen.

Den höjda temperaturen och nederbördsökningarna och dess påverkan på vattenkvaliteten; risken för översvämningar och föroreningar, avlopps- och dagvattensystemens påverkan och övergödningen av sjöar och vattendrag, kommer på olika sätt att påverka dricksvattenförsörjningen i Sverige.

I underlagsutredningen Dricksvattenförsörjning i förändrat klimat sammanfattar framtidens utmaningar:⁵

DRICKSVATTENFÖRSÖRJNING I FÖRÄNDRAT KLIMAT

- analysera lokala sårbarheter för varje vattenförsörjningssystem
- skydda vattentäkter mot ökade risker för kemiska och mikrobiologiska föroreningar
- vid behov öka den mikrobiologiska säkerheten vid beredning av dricksvatten
- vidta åtgärder för att klara förändringar som uppstår i råvattnets kemiska, mikrobiologiska kvalitet och temperatur
- åtgärder för att hantera en minskad vattentillgång i främst sydöstra Sverige
- vidta åtgärder för att hantera större påfrestningar av distributionssystemet, som exempelvis ras- och skredrisker på vattenledningsnätet
- utveckla ökad beredskap att hantera störningar på grund av extremväder och/eller andra effekter som kan påverka vattentäkter, vattenverk och distributionsanläggningar
- initiera uppföljande studier och forskning om klimatförändringarnas påverkan på svensk dricksvattenförsörjning
- initiera utbildnings- och informationsinsatser om klimatförändringarnas betydelse för dricksvattenförsörjningen

⁵ Se "Dricksvattenförsörjning i förändrat klimat", Svenskt Vatten Meddelande M135 (oktober 2007).

Syfte med föreliggande rapport

Syftet med denna rapport är att avrapportera hur det nationella samordningsansvaret genomförts sedan Livsmedelsverket våren 2009. Uppdraget har skett i samråd med Boverket, Sveriges geologiska undersökning, Naturvårdsverket, Socialstyrelsen, Vattenmyndigheterna, Sveriges kommuner och landsting samt Svenskt Vatten.⁶ Samrådet har skett i flera steg genom dialog i möten, per e-post och genom responser på rapportutkast.

I propositionen *En sammanhållen klimat- och energipolitik: Klimat* anges skälen och tolkningen angående Livsmedelsverkets uppdrag som följer:

”Livsmedelsverkets samordningsansvar innebär att verket ska samverka med och följa övriga myndigheters arbete inom respektive sektor, samt verka för en koordinerad offentlig förvaltning som är ändamålsenlig för vad som kommer att krävas på dricksvattenområdet till följd av ett förändrat klimat. Samordningsansvaret ska även inkludera andra aktörer än de centrala myndigheterna. Verket ska vidare vara pådrivande och inriktande när det gäller forskning och utveckling till stöd för klimatanpassning inom dricksvattenområdet”. (hänvisning i prop.)

Med utgångspunkt i propositionen fick Livsmedelsverket genom ändring i instruktion i maj 2009 i uppdrag att samordna dricksvattenfrågor på nationell nivå. För detta uppdrag har myndigheten erhållit anslag om 2 miljoner kronor för 2009 och 4 miljoner kronor för vardera 2010 och 2011.

En övergripande målsättning sedan arbetet inleddes under 2009 har därför varit följande: ”Livsmedelsverket ska genom nationellt samordningsansvar för dricksvatten åstadkomma systematisk och långsiktig förändring, vilket kommer att säkerställa Sveriges dricksvattenförsörjning med tanke på såväl klimatanpassning som kris- och beredskapsperspektiv.”

Metodik och upplägg

I denna rapport kommer uppdragets utförande att presenteras genom översikt av centrala delar av dricksvattenarbetet; i) etableringen av ett nationellt nätverk för dricksvatten, ii) identifiering av centrala områden för dricksvattenområdet (dvs. FoU, krisberedskap och planering), iii) EU och internationellt arbete inom området och iv) ett aktivt kommunikationsarbete.

Rapporten avslutas med ett avsnitt som beskriver tankegångar om det fortsatta arbetet inom de prioriterade områdena.

⁶ Livsmedelsverket erhöll uppdraget att redovisa arbetet som samordningsansvarig för dricksvattenfrågor på nationell nivå den 25 november 2010 (se missiv Jo2010/3458).

2 Nationellt nätverk för dricksvatten

I syfte att ge underlag för uppdraget och en tydlig start för samordning på dricksvattenområdet genomfördes en kartläggning under 2009-10.⁷ Studien baserades på 30-tal intervjuer med deltagare i SAMVA, relaterade samordningsinitiativ samt identifierade goda exempel inom nationell samordning.⁸ Rapporten visade att det fanns många aktörer i Sverige som arbetar inom dricksvattenområdet med en mängd olika frågor. De intervjuade uppgav att det var svårt att se en samlad helhetsbild över arbetet med dricksvattenfrågor. I analysen indelades aktörerna i tre grupper utifrån kompetenser och roller på dricksvattenområdet:

1. Livsmedelsverket med ett övergripande ansvar som nationell samordnare av dricksvatten.
2. Andra myndigheter med ansvar är Boverket, Naturvårdsverket, SGU, Socialstyrelsen och Vattenmyndigheterna samt från och med 1/7 2011 Havs- och vattenmyndigheten. En stor del av intervjurespondenterna nämner Svenskt Vatten och kommunerna som nyckelaktörer. Därtill har Länsstyrelserna ett tydligt ansvar på dricksvattenområdet.
3. Vidare finns ett antal andra myndigheter och organisationer som arbetar med dricksvatten, t ex MSB, Smittskyddsinstitutet och SMHI.

Kartläggningen visade att det fanns flera samverkansstrukturer för arbetet med dricksvatten i nuläget, men ingen aktör som samordnade dricksvattenområdet i sin helhet. En central aspekt som lyftes av informanterna var behovet av ett helhetsperspektiv på dricksvattenförsörjningen från täkt till kran. Rapporten presenterade tänkbara samordningsmodeller för det framtida arbetet, som kunde adressera de behov och förväntningar som identifierats, men också komma tillrätta med de samordningsgap som existerade.

Konstituerande möte den 23 mars 2010

Den 23 mars 2010 kallades de ansvariga myndigheter, som pekats ut i klimatpropositionen, till ett första möte angående nationell samordning dricksvatten. Syftet med mötet var att i dialog med berörda aktörer utveckla och konkretisera det uppdrag som Livsmedelsverket erhållit.

En nulägesbeskrivning med bakgrund till uppdraget och den genomförda kartläggningen presenterades. Samordningsstruktur, strategi och tidsplan för arbetet diskuterades. Mötet enades om att anta samordningsmodellen *Nätverket* då denna var tydlig vad gäller roll- och mandatfördelning. Därtill beslöt mötet om en övergripande vision, mål för det framtida arbetet, samt viktiga framgångsfaktorer.

⁷ Läs mer i rapporten "Förslag till samarbetsformer gällande nationell dricksvattensamordning" på www.livsmedelsverket.se.

⁸ Ibid.

Under det konstituerande mötet beslutades även att de två branschorganisationerna; Svenskt Vatten samt Sveriges kommuner och landsting, behöver involveras i det fortsatta arbetet och tillfrågas om medverkan i nätverket. Mötet beslöt att följa upp mötet med workshops där nätverkets struktur och verksamhet skulle utvecklas ytterligare, för att slutligen fastställas på ett nytt möte i september 2010.

Nätverkets organisation

Syftet med nätverkets organisation och verksamhet är att skapa ett gemensamt ansvarstagande för arbetet med en tydlig förankring på ledningsnivå. Nätverket ska erbjuda klara former för styrning och uppföljning, tydliga och likvärdiga mandat för deltagare med en klagjord ansvarsfördelning. Strukturen möjliggör därtill samarbetsformer för relevanta organ och kunskapsspridning genom en överblickbar och transparent organisation. Det är av största vikt att nätverkets arbete förankras på den regionala och kommunala nivån, samt att det i framtiden blir en tydlig koordinerad styrning från berörda departement.

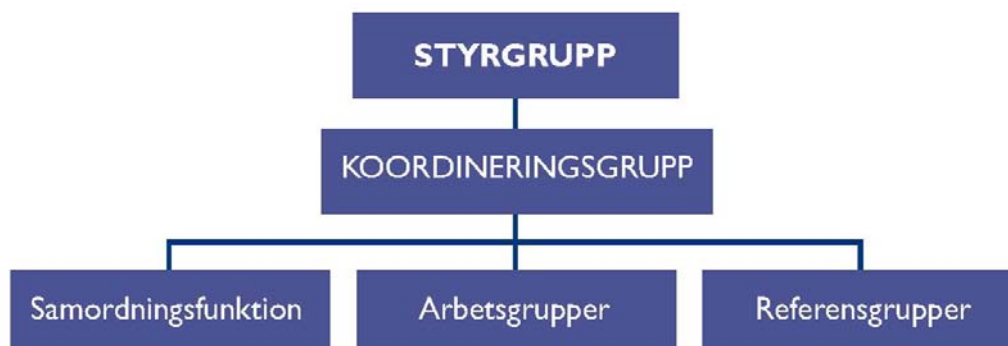
I nätverket finns en styrgrupp med representanter på hög nivå, GD eller motsvarande, från Boverket, Livsmedelsverket, Naturvårdsverket, Socialstyrelsen, Sveriges geologiska undersökning, Vattenmyndigheterna, branschorganisationerna Sveriges kommuner och landsting samt Svenskt Vatten. Styrgruppen bemannas med fastlagd representation för att säkerställa kontinuitet i processen. Beslut i nätverket tas av styrgruppen som möts 1-2 gånger per år. Styrgruppen svarar för inriktningen av arbetet genom antagande av gemensamma styrdokument. I detta innefattas till exempel:

- Att ge övergripande inriktning och ramar för samarbetet, inklusive mål, prioriteringar och övergripande strategier
- Att fastställa handlingsprogram eller motsvarande dokument
- Att följa upp arbetet i samordningsnätverket
- Att ta ställning till nya deltagare i samordningsnätverket

Under styrgruppen finns en koordineringsgrupp där en till tre representanter finns med från respektive aktör. Koordineringsgruppen möts tre gånger per år under januari, maj och september.

Denna nivå bemannas med fast representation för att säkerställa kontinuitet i samordningsprocessen. Representanter bör ha bred kunskap om sin organisations arbete på dricksvattenområdet och mandat att företräda denna. Det är av största vikt att representanterna på denna nivå tydligt stämmer av och avrapporterar i den egna organisationen, i synnerhet med representant i styrgrupp och deltagare på arbetsgrupps-/referensgruppsnivå. På så vis kan nätverkets arbete förankras i den egna organisationen.

ORGANISATION

Organisationsstruktur för nätverket: styr-, koordinerings- och arbetsgruppsnivå. Livsmedelsverket har rollen att stödja nätverkets arbete genom en samordningsfunktion. Referensgrupper tillsätts vid behov.

Arbetet inom koordineringsgruppen syftar bland annat till att utarbeta förslag till mål för samordningsarbetet, utveckla förslag till verksamhetsplan och handlingsplan, se till att åtgärder genomförs och att nätverkets arbete följs upp.

Nätverket har initierat tre arbetsgrupper för att driva det operativa samordningsarbetet på dricksvattenområdet. Arbetsgrupperna omfattar, utöver nätverkets medlemmar, flera målgrupper på nationell, regional och lokal nivå. Dessa tre tematiska grupper fokuserar på FoU⁹, planering¹⁰ och krisberedskap¹¹, varav dricksvatten och krisberedskap är operativ sedan tidigare (f.d. SAMVA).

Nätverkets fasta struktur kan kompletteras med referensgrupper. Sådana kan bidra till förankring och kommunikation mellan olika myndigheter och andra relevanta sektorer och aktörer. Referensgrupper kan också bidra till processerna med att utarbeta mål och styrande dokument som handlingsprogram, samt fungera som remissinstanser och kritiska granskare av strategiska frågor.

Livsmedelsverket har av nätverket fått i uppdrag att ha den ledande och samordnande rollen i arbetet. Till stöd för detta ansvar har myndigheten etablerat en samordningsfunktion som leds av den nationella dricksvattensamordnaren. Målet är att skapa förutsättningar för ett gediget och koherent externt samarbete på dricksvattenområdet genom att samla Livsmedelsverkets kompetenser i denna funktion.

⁹ Deltagare inom denna arbetsgrupp omfattar ramprogrammet DRICKS/ Chalmers, Climatools/ FOI, forskningsföreträdare, forskningsråd, vattenproducenter med egen FoU-verksamhet, Svenskt Vatten Utveckling, Svenska miljöinstitutet (IVL), Smittskyddsinstitutet (SMI), Stockholm International Water Institute (SIWI), Swedish Water House (SWH) m.fl.

¹⁰ Målgrupper för arbetsgruppen inom planering är Länsstyrelser, kommuner, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), Lantmäteriet, Statens geotekniska institut (SGI), Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), Trafikverket m.fl.

¹¹ Deltagare i denna arbetsgrupp är och hydrologiska institut (SMHI), länsstyrelser, Uppsala vatten, Göteborg Vatten, Smittskyddsinstitutet (SMI) och Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) m.fl.

Nätverkets utveckling: En översikt av arbetets gång under tidsperioden april 2009 till februari 2011.

Gemensamma styrdokument

Gemensamma dokument har utarbetats för nätverket under 2010. Dessa dokument är verktyg för att erhålla ett arbete som är välfokuserat, systematiskt och applicerar helhetssynen från täkt till kran.

De gemensamma dokumenten ger nätverket fokus för det långsiktiga arbetet (strategi), en struktur för sin organisation (handlingsplan) och tydlig verksamhet i relation till definierade mål (verksamhetsplan). Genom styrdokumenterna kan även samverkan med departement och riksdag utvecklas vidare.

I handlingsplanen beskrivs det övergripande syftet för nätverket som ”att verka för en ändamålsenlig koordinerad offentlig förvaltning, där det delade myndighetsansvaret samordnas strategiskt”.¹² Medlemmarna i nationellt nätverk för dricksvatten har utvecklat en gemensam vision för arbetet som lyder:

”Sveriges befolkning har tillgång till dricksvatten av tillräcklig kvantitet och god kvalitet i en föränderlig värld”

I arbetet med nätverket vill aktörerna utveckla och ge förslag till förbättringar för att säkra Sveriges dricksvattenförsörjning.

¹² Formuleringen återfinns i klimatproposition 2008/09:162 angående samordningsbehov och uppdrag.

Strategiska mål

För att uppnå nätverkets syfte och ta riktning mot den långsiktiga visionen har strategiska mål formulerats. Dessa följer nedan:

1. Lagstiftning, ansvar och roller inom dricksvattenområdet är tydliga och stödjande för visionen.
2. Gemensamma budskap och en samsyn om prioriterade områden
3. Nuvarande forskning, tillgängligt dataunderlag och kunskapsbehov är identifierade
4. Nätverket är pådrivande och inriktande i dricksvattenfrågor

Framgångsfaktorer i arbetet med att nå de strategiska målen är ett väldefinierat, fungerande och systematiskt arbete, där arbetet är förankrat i varje myndighet. Därtill ser medlemmarna gärna att Livsmedelsverket tar och ges en pådrivande roll samt att myndigheterna har en ömsesidig förståelse.

Aktivitet under 2010: Koordineringsgruppen i Uppsala den 14-15 september 2010

Resultat för nätverket

- Främsta resultatet är att ansvariga myndigheter och viktiga branschorganisationer på dricksvattenområdet gemensamt initierat och utvecklat ett nationellt nätverk för dricksvatten
- Konkreta aktiviteter under 2010-2011 är två styrgruppsmöten, två workshops, två koordineringsgruppsmöten och arbetsgruppsmöten¹³
- Gemensamt antagen vision och strategiska målsättningar
- Fokuserad verksamhet genom antagna styrdokument; en gemensam strategi, handlingsplan och verksamhetsplan

¹³ Arbetsgruppsmöten och arbete inom olika delområden utvecklas vidare i kommande avsnitt.

- Ett relaterat resultat har varit det nära samarbetet mellan de olika myndigheternas chefer (generaldirektörer) i styrgruppen som på så sätt fått upp dricksvattenfrågan på ledningsnivå
- Styrgruppen har tydligt kommunicerat vikten av att nätverket fortsätter utvecklas och konsolideras.

Viktiga frågor för framtiden

- Samordningen av dricksvattenfrågor behöver fördjupas på samtliga nivåer, från regeringskansliet (genom ökad interdepartemental dialog), mellan nationella myndigheter samt till regional och lokal nivå, där merparten av arbetet konkret utförs
- Nätverket behöver tydligt länka till aktuella projekt och satsningar där dricksvattenfrågor kan lyftas av exempelvis Vattenmyndigheterna
- Återrapportering till regeringskansliet behöver tydliggöras. Med vilken regelbundenhet ska detta göras och i vilken form? En utökad och fördjupad dialog om arbetet på dricksvattenområdet behövs för att ta utvecklingen framåt.
- Det är ett problem att många myndigheter i nuläget inte lägger resurser och prioriterar dricksvattenfrågor. Detta försvårar nätverksdeltagande och gemensamma satsningar. Regeringen behöver se över möjligheten att få dricksvattenfrågor prioriterade bättre genom regleringsbrev eller liknande.

3 Prioriterade områden

I det arbetet på dricksvattenområdet finns prioriterade områden som är särskilt viktiga att lyfta fram i nationellt nätverk för dricksvatten. Dessa är forskning och utveckling, krisberedskap, planering för dricksvatten och kommunikation.

Avsnitten i detta kapitel beskriver varje område genom en problemformulering av rådande utmaningar, hittills erhållna resultat och nyckelfrågor som behöver adresseras i det framtida arbetet.

Forskning och utveckling

Forskning och kunskapsuppbyggnad är central för att möjliggöra anpassningsåtgärder i samhället, vilket lyfts fram i regeringens forsknings- och innovationsproposition ”Ett lyft för forskning och innovation” (prop. 2008/09:50). I denna framhålls forskning om klimat som ett prioriterat område. Nätverket har identifierat forskning och utveckling inom dricksvattenområdet som ett viktigt och prioriterat område. En arbetsgrupp kommer särskilt att driva dessa frågor för nätverkets räkning.

Propositionen påvisar att det finns ett behov av riktad och mer tillämpad forskning, framför allt när det gäller samhällets sårbarhet inför ett förändrat klimat. Frågor som lyfts i detta sammanhang är bl.a. forskning om risker för översvämningar, ras och skred, påverkan på infrastruktur, risker för dricks- och grundvatten samt ökad spridning av sjukdomar.

Bra råvattenkvalitet och väl fungerande vattenverk är av avgörande betydelse för bra dricksvattenkvalitet. Många sjukdomsframkallande mikroorganismer (patogener) i vattentäkter härstammar från avlopp och från naturgödsel, men det finns för lite kunskap i Sverige om vilka som är de viktigaste riskerna och vilka riskminimerande åtgärder som är mest effektiva. Det finns dock nya verktyg och arbetssätt för att bedöma vattenverkens effektivitet, som behöver uppmärksammas och användas i större utsträckning.

Många små forskargrupper

Ansvariga finansiärer för forskning inom nämnda områden är forskningsråd som Mistra, Formas, men även myndigheter såsom Naturvårdsverket och Energimyndigheten. Dessa finansiärer, tillsammans med Svenskt Vatten och andra aktörer på FoU-området, behöver fördjupa dialogen om svensk dricksvattenforskning. I en översikt av den svenska VA-forskningen från 2008, genomförd på uppdrag av Svenskt Vatten, konstaterades följande:

”Omfattningen av svensk forskning och utveckling inom VA-området (VA FoU) är liten i relation till de värden VA-branschen förvaltar och det är framför allt forskningen som har liten omfattning. Det finns många forskningsgrupper i Sverige som arbetar med VA-frågor. De är så många att de flesta är alltför små, vilket påverkar kvaliteten på forskningen. [...] Svenska forskningsgrupper är i liten grad aktiva i internationella nätverk t.ex. i projekt inom EU:s ramprogram för forskning. Svensk VA-FoU är i mindre grad än i andra länder industriellt inriktad och lite präglad av leverantörsindustrins önskan om innovationer. Forskningen är mer innovativ när det gäller nya tankar och system med ursprung i det politiska och offentliga världen som t.ex. ”kretsloppssamhället”.”

Det finns idag relativt många och små aktörer inom dricksvattenforskningen med en hel del FoU-aktiviteter. På senare år kan en positiv utveckling skönjas inom FoU, som behöver underhållas och förstärkas. En tydlig samordning saknas dock mellan olika områden och flera aktörer behöver därtill stärka sin koppling till vattenproducenterna för att säkra relevansen av pågående FoU-initiativ. FoU-området i Sverige kan behöva ses över vad gäller exempelvis uppföljning och styrning av påbörjade projekt.

Aktörer som bedriver FoU inom dricksvatten skulle behöva se över flexibiliteten av tillgängliga resurser för att stärka området. Därtill skulle ansvarsfördelning mellan olika nationella aktörer behöva ses över för en ökad samordning och tillvaratagande av kompetenser. Det finns idag en forskargrupp på Chalmers för riskanalys/riskvärdering. Denna grupp har bland annat tagit fram verktyg för integrerad riskanalys av hela dricksvattenförsörjningssystemet.

Den dricksvatteninriktade forskning som idag bedrivs i Sverige får stöd till stor del från branschorganisationen Svenskt Vatten.¹⁴ Genom avgiftsfinansierad forskning om ca 15 miljoner per år stöds forskning inom identifierade prioriterade områden:

- Klimatpåverkan, reningsteknik och skydd av vattentäkt
- Processer i vattenledningssystem (mikrobiologi och korrosion)
- Riskanalyser från råvattentäkt till tappkran
- Mikrobiella barriärer och åtgärder för minskad risk för mikrobiell påverkan

Dricksvattnets hälsomässiga säkerhet

Ett generellt sett viktigt FoU-område är dricksvattnets hälsomässiga säkerhet. Det behövs metoder och arbetssätt för att bedöma sårbarheter, förebygga och motverka problem, men även att upptäcka problem i de fall det förebyggande arbetet inte har varit framgångsrikt.

Ökade föroreningar som bekämpningsmedel, eventuella läkemedelsrester från industriell verksamhet i råvatten kan äventyra dricksvattenproduktionen på sikt.

¹⁴ Svenskt Vatten Utveckling är kommunernas FoU-program med fokus på VA-teknik. Programmet finansieras genom VA-taxan i kommunerna.

Ny beredningsteknik samt nya kemikalier ställer krav på betydande riskvärdering för att säkerställa konsumentens hälsa. Nya material i distributionsnätet av dricksvatten kräver likaså noggrann utvärdering och kontroll.

Resultat på området

- Tre medlemmar i nätverket har arrangerat en nationell konferens under 25-26 januari 2011 med fokus på nationell och internationell forskning inom dricksvattenområdet. Konferensen samlade cirka drygt 120 forskare, dricksvattenproducenter, myndigheter, konsulter och intresseorganisationer
- Två FoU-seminarier med ledande forskningsföreträdare har genomförts under 2009-2010
- Tre möten med Svenskt Vatten och dricksvattenproducenter genomfördes tidigt under 2010 med syfte att diskutera nuläge och behov av FoU

Mötesplatser inom FoU: Dricksvattenkonferensen den 25-26 januari 2011 var fullsatt.

Framtidsfrågor för FoU

- Livsmedelsverket tillsammans med medlemmarna i nationellt nätverk för dricksvatten behöver utveckla rollen som pådrivande och inriktande på FoU-området. Detta kan ske genom ökad samverkan med universitet och högskolor samt genom dialog med forskningsfinansiärer.
- Det behövs en studie som innefattar en sammanställning av nuvarande kunskapsläge och som identifierar kritiska kunskapsluckor. Studien ska även identifiera behov av nationellt och internationellt samarbete.
- Norge, Finland och Sverige har snarlika förutsättningar vad gäller dricksvattenförsörjning och kommer även att påverkas av klimatförändringarna på ett likartat sätt. Här finns ett behov av att utveckla det nordiska samarbetet.

- Forskare behöver mötesplatser där idéer och resultat kan utbytas för att främja kunskapsutvecklingen. Det är viktigt att nätverket fortsätter skapa mötesplatser av olika slag och inte minst verka för ett ökat internationellt utbyte på dricksvattenområdet.

Krisberedskap och nödvattenförsörjning

Efter bildandet av det nya krishanteringssystemet 2002/2003 har krisberedskapsprojekt och krisberedskapsfrågor inom dricksvattenområdet successivt fått ökad betydelse och förståelse hos övriga myndigheter i krisberedskapssystemet. Idag hanteras krisberedskapsfrågor för dricksvattenområdet i samverkansområdena Skydd mot farliga ämnen (SOFÄ) och Teknisk infrastruktur (SOTI) i krishanteringssystemet. Livsmedelsverket och flera av våra samverkande myndigheter är representerade i dessa grupperingar.

Krisberedskapsarbetet inom dricksvattenområdet är därför inte en isolerad företeelse, utan ingår i ett större sammanhang och är kopplat till samverkan inom krishanteringssystemets samverkansområden. Detta är en förutsättning och en styrka för det fortsatta arbetet med krisberedskapsfrågorna. Det finns en längre period med samarbeten och gemensamma projekt mellan framför allt de myndigheter som ingår i krishanteringssystemet och där krisberedskapsarbetet har sin huvudsakliga hemvist.

Utifrån årliga krav på centrala myndigheter och länsstyrelser att lämna in risk- och sårbarhetsanalyser (RSA), som inkluderar dricksvattenfrågan, så har underlag och analyser löpande tagits fram. Här har samverkan inom tidigare Samverkansgruppen för vattenförsörjning och vattenkvalitet (SAMVA) varit en viktig del i detta arbete.¹⁵

Det finns ett antal observerade sårbarheter och brister i de senaste årens risk- och sårbarhetsanalyser som visar att det finns en rad områden där fortsatt utveckling av ökad krismedvetenhet, krisberedskap och behov av ytterligare åtgärder i förebyggande och förberedande syften återstår att arbeta vidare med. Från 2009 pågår därför flera projekt med sin bas utifrån genomförda analyser i samverkan med myndigheter som ingår i den nya arbetsgruppen dricksvatten och krisberedskap i nationellt nätverk för dricksvatten.

Under 2010 fick Livsmedelsverket av regeringen uppdrag att ge förslag på samverkansgrupper eller råd för att stärka krisberedskapen inom livsmedels- och dricksvattenförsörjningen. I Livsmedelsverkets svar föreslås VAB-gruppen (se nedan) bli den samverkansgruppen för krisberedskap inom dricksvattenförsörjningen.¹⁶ I svaret till regeringen föreslås också nya arbetsuppgifter för gruppen

¹⁵ SAMVA bestod av representanter från Banverket, FOI, FM, Livsmedelsverket, länsstyrelser, MittSverigeVatten, MSB, Naturvårdsverket, SGU, SMHI, Socialstyrelsen, Sveriges kommuner och landsting, Svenskt Vatten, SydVatten, SÄPO, Uppsala Vatten, Vattenmyndigheterna och Vägverket.

¹⁶ Livsmedelsverket avvaktar regeringens svar i denna fråga.

och som kan inrikta och förtydliga behov av fortsatta åtgärder på krisberedskapsområdet.

Nationellt, inom Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB), pågår sedan 2010 framtagandet av nya resultatmål för dricksvatten, som för andra samhällsviktiga områden. Detta är ett av flera nationella arbeten som berör dricksvattenområdet och som drivs av MSB.

SAMVA blir VAB

Krisberedskapsfrågorna på dricksvattenområdet har sedan 1990-talet drivits på frivillig basis för såväl centrala myndigheter som målgrupper på central, regional och lokal nivå. Projekt för krisberedskap har ändå relativt framgångsrikt drivits inom ramen för SAMVA, mot bakgrund av att det inte funnit någon tydlig eller tvingande lagstiftning för målgruppen, dvs. kommuner och dricksvattenproducenter, på krisberedskapsområdet.

I den nya strukturen för nationellt nätverk för dricksvatten bildades gruppen för DricksVatten och KrisBeredskap (VAB) redan under våren 2010, mot bakgrund av ett stort behov av att vidmakthålla operativt arbetet i gruppen och behov av att kommunicera inom området inför nya gemensamma projektförslag i ansökningsprocessen av krisberedskapsmedel. Den nya gruppen har anpassats till att omfatta de aktörer som har en direkt påverkan eller behov av att kommunicera krisberedskapsfrågor.

Organisatoriskt är VAB en arbetsgrupp i nationellt nätverk för dricksvatten. VAB har sin huvuduppgift att vara en *tvärgrupp* (hängränna) i det nationella krishanteringssystemet och ska därför innehålla representanter som också representerar de samverkansområden i det nationella krishanteringssystemet. Det gäller samverkansområdet Skydd mot farliga ämnen (SOFÄ) och samverkansområdet Teknisk infrastruktur (SOTI).

Gruppen består idag av representanter från FOI, Försvarmakten, Norrvatten (även representant för den nationella vattenkatastrofgruppen VAKA), Livsmedelsverket (är också representerat i SOTI), Länsstyrelsen (representeras av C och AB län/beredskapsfunktion respektive länsveterinär), MSB, SGU, SMHI, Smittskyddsinstitutet, Socialstyrelsen, Svenskt Vatten (branschorganisation), Sveriges kommuner och landsting (SKL)¹⁷, Säkerhetspolisen och Uppsala Vatten (branschrepresentant). Arbetsgruppens sammansättning ska vara behovsbaserad och flexibel. Gruppens storlek bör hållas så liten som möjligt för att främja arbetet i gruppen.

Försörjning av dricksvatten i kris

Livsmedelsverket förvaltar idag 27 containers på 6 platser i landet, innehållande utrustning för nödvattenförsörjning. Denna utrustning är till för kommunerna att avropa vid allvarliga dricksvattenkriser. Utrustningen är inköpt för medel ur 2:4-anslaget mellan 2007-2010. Idag kan utrustningen lånas av kommunerna utan kostnad mot att ersätta förbrukade eller skadade detaljer i utrustningen före återlämnande till depå.

¹⁷ SKL representeras av Uppsala kommuns säkerhetssamordnare som är representant i SOFÄ.

Utrustningen har en livslängd på 15 år enligt producenten, men likvärdig utrustning som är i bruk internationellt hos andra aktörer visar att livslängden är betydligt längre. Utrustningen är en viktig del i vår krisberedskap och möjlighet att stödja samhället vid allvarliga och omfattande kriser som drabbar dricksvattenförsörjningen.

Resultat på krisberedskapsområdet

- Bildandet av arbetsgruppen Dricksvatten och krisberedskap (VAB) har inneburit en möjlighet att renodla ett intresseområde till enbart krisberedskapsfrågor. Gruppen har knutits närmare krishanteringssystemet än f.d. SAMVA genom att representationen även är deltagare i båda samverkansområdena. Genom dessa åtgärder har gruppen under året kunnat maximera utfallet från den gemensamma analysen.
- Arbetsgruppen Dricksvatten och krisberedskap har genomfört tre möten under 2010.
- Genomgång av läget vad gäller krisberedskap har gjorts gemensamt i gruppen som identifierat lämpliga frågor att arbeta vidare med.
- Minst tre helt nya projekt har initierats och beviljats medel av MSB. Dessa har startats upp januari 2011.

Viktiga framtidsfrågor

- Individen har ingen egen krisberedskap och tar oftast inget eget ansvar – dvs. det finns ett stort informationsbehov och om vilka förväntningar som finns från samhället på den enskilda individen om ansvarstagande.
- Informationshantering och -säkerheten är en fortsatt aktuell fråga, både nationellt som i ett EU-perspektiv; inrapportering av detaljerade uppgifter som inte hanteras som känslig information i det vidare arbetet på EU-nivå är en sårbarhet för varje nation.
- Förändrade organisationer och generationsväxlingar av personal inom dricksvattenproduktionen kan orsaka stora problem i en nära framtid. Kravet på bra dokumentation och planerade personalväxlingar ökar. Det är oklart hur detta fungerar på lokal nivå.
- Enligt Riksrevisionens rapport ”Dricksvattenförsörjning – beredskap för stora kriser RIR 2008:8” är nödvattenförsörjningsförmågan på lokal nivå, framför allt i större städer, inte tillräcklig.¹⁸ Detta är viktigt att fortsatt påtala, och Livsmedelsverket kommer i samverkan med VAB att jobba vidare med denna fråga i nya projekt från 2011.

¹⁸ Se ”Dricksvattenförsörjning - beredskap för stora kriser”, RIR 2008:8.

Dricksvatten och planering

Samhällsplaneringen är ett viktigt verktyg för att skydda dagens och framtida vattenresurser. Från ett dricksvattenperspektiv kan en översiktsplan exempelvis innehålla en redovisning av befintliga och framtida yt- och grundvattentäkter, betydelsefulla grundvattentäkter i t.ex. grusåsar, befintliga och framtida vattenskyddsområden samt översvämningshotade områden.

Många vattentäkter avsedda för dricksvattenproduktion idag och i framtiden har inte ett fullgott skydd mot tänkbara föroreningskällor. Skyddsområdet kan vara föråldrat, området ofullständigt definierat enligt reella skyddsbehov och/ eller de hydrogeologiska förhållandena. Nationellt nätverk för dricksvatten har därför identifierat det förebyggande och skyddande arbetet, som inbegrips i planeringsarbetet, som prioriterade. En arbetsgrupp i nätverket ska därför särskilt identifiera och driva viktiga planeringsfrågor för dricksvattenområdet.

Vattenmyndigheterna konstaterar att huvudmännen för vattenförsörjningen är väl medvetna om vad som långsiktigt krävs för att säkerställa kvaliteten och kvantiteten., Arbetet går dock alltför långsamt. För att säkerställa ett bra dricksvatten i dag och i framtiden behöver man i högre utsträckning införa vattenskyddsområden, så att det ställs specifika krav på de verksamheter som ska bedrivas inom området.

Vattenplanering bör vara en integrerad process i både kommunal och regional planering.¹⁹ En vattenförsörjningsplan är ett verktyg för att skapa en grund för att dessa resurser används ansvarsfullt för kommande generationer.²⁰

Skyddande åtgärder: Skyltning som aviserar vattenskyddsområde.

¹⁹ Se "SAMS om vatten: Samhällsplanering för en långsiktig hållbar vattenförsörjning, Boverket och Naturvårdsverket år 2000.

²⁰ Se rapporten "Vattenförsörjningsplan: Identifiering av vattenresurser viktiga för dricksvattenförsörjning", Sveriges geologiska undersökning 2009.

Bara hälften av kommunerna har en plan för dricksvatten

Miljömålsenkäten från Boverket under åren 2006-2009 visar dock att endast hälften av Sveriges kommuner har en aktuell lokal plan eller program för dricksvattenförsörjningen.²¹ Regionala vattenförsörjningsplaner, ett strategiskt samordningsverktyg med tanke på att vattnets väg inte följer kommungränserna, är ännu ovanligare.

Majoriteten av planerna fokuserar på dagens situation, men förbiser morgondagens. Det finns därmed en svag beredskap inför framtidens konsumtionsbehov hos kommunerna och ett stort behov av intensifierad vattenplanering.

I dag finns endast en regionplan ”Regional utvecklingsplan för Stockholmsregionen – RUFSS 2010”, som är både en fysisk regionplan enligt plan- och bygglagen och ett regionalt utvecklingsprogram.²² I planen presenteras en övergripande rumslig framtidsbild för östra Mellansverige. Planen innehåller bl.a. ett avsnitt om regionens dricksvattenförsörjning.

Utveckling av dricksvattendatabas

Livsmedelsverket genomför tillsammans med Sveriges Geologiska Undersökning (SGU) ett treårigt samverkansprojekt under år 2009– 2011, för att utveckla Vattentäcksarkivet som förvaltas av SGU. Syftet med projektet är att bygga ut Vattentäcksarkivet för att få ett långsiktigt system för att förutom råvatteninformation även samla in och tillhandahålla dricksvatteninformation från allmänna vattenverk i Sverige.

De insamlade dricksvattenanalyserna kommer att vara ett viktigt underlag för Livsmedelsverkets nationella samordningsansvar för dricksvatten, främst för att kunna ge en samlad bedömning av Sveriges dricksvattenkvalitet men även för att studera hur klimatförändringar påverkar dricksvattnets kvalitet i ett längre tidsperspektiv. Informationen är också viktig som underlag till Livsmedelsverkets arbete med dricksvattenkontroll samt för framtagande av årliga nationella rapporter och rapportering till EU om dricksvattnets kvalitet i Sverige.

För att få in vattenkvalitetsdata till systemet är det centralt att dataleveranserna från vattenanalyslaboratorierna fungerar. Därför har en översyn över det leveransformat, Interlab 3.0, som används i leveranserna av vattenkvalitetsdata från analyslaboratorierna till SGU. Under året har Livsmedelsverket, SGU och Svenskt Vatten utvecklat och reviderat leveransformatet och en ny version, Interlab 4.0 är framtagen.

Efter att projektet 2009 främst har satsat på att bygga ut systemet (databas och webbtjänst) för att kunna ta emot, lagra och tillhandahålla dricksvattendata, så har 2010 varit det år då projektet satsat på att få in så mycket vattenkvalitetsdata som möjligt till databasen samt arbetat med kvalitetssäkring av dricksvatteninformationen. Arbetet med att ta fram anpassade rapporter och sammanställningar till Livsmedelsverkets rapportering har påbörjats och kommer att fortsätta under 2011.

²¹ Se mer resultat från Miljömålsenkäten på www.boverket.se/Miljo/miljomalsenkaten.

²² Läs mer om RUFSS på www.regionplanekontoret.sll.se/Golbal/rufts2010.

Behov av ytterligare resultat

- Nyckelaktörer på planeringsområdet, såsom Boverket, SGU och Naturvårdsverket har med Livsmedelsverket lyft planeringsfrågorna bland annat med de tillförordnade klimatanpassningssamordnarna på länsstyrelsenivå vid flera möten under 2010
- Vattentäktsarkivet (DGV) som förvaltas av SGU (Sveriges Geologiska Undersökning) har anpassats och byggts ut så att Livsmedelsverket kan hämta den information om dricksvattnets kvalitet som behövs för den centrala dricksvattenkontrollen. Detta arbete har finansierats med de särskilda anslagsmedel som Livsmedelsverket fått för nationell dricksvattensamordning.
- Möte för ny arbetsgrupp Dricksvatten och planering, där vattenförsörjningsplaner och vattenskyddsområden kommer att stå i fokus. Målgrupper för arbetsgruppen är länsstyrelser, kommuner och myndigheter.
- Det faktum att nätverket inte uppnått ett gott resultat på området dricksvatten och planering behöver kommenteras eftersom det i sig är ett resultat. En förklarande faktor är att nätverksmedlemmar med tydlig verksamhet och koppling till planering, exempelvis Boverket, inte haft resurser att driva området framåt. Omorganisationsfrågor och arbetet med den nya Plan- och bygglagen kräver resurser och dricksvattenfrågor kan inte tydligt prioriteras.

Viktiga framtidsfrågor för vattenplaneringen

- Fortsätta trycka på helhetssynen från täkt till kran. Det förebyggande och skyddande arbetet på dricksvattenområdet måste prioriteras än mer. Nu finns möjligheter att få ökat tryck på frågorna genom vattenförvaltningens arbete.
- Skydd av vattentäkter blir en central fråga att driva tillsammans med berörda aktörer då endast 60 procent av samtliga vattentäkter idag har skyddsområden (vilket inte alltid är anpassat efter skyddsbehovet eller de hydrogeologiska förhållandena).
- Arbetet inom detta område omfattar fortsatt nära samarbete med Boverket, Naturvårdsverket, Vattenmyndigheterna och SGU (samt nya Havs- och vattenmyndigheten). Intensifierad samverkan med intresseorganisationerna Sveriges kommuner och landsting och Svenskt Vatten blir viktigt.
- Givet vikten av att driva frågor som rör planering förebyggande och skyddande arbete med dricksvatten, den framtida planeringen av dricksvattenresurserna, behöver frågan om engagemang och tillgängliga resurser av nyckelaktörer som Boverket adresseras.
- Ett par länsstyrelser är långt framme i frågor som rör planering, klimatanpassning och dricksvattenförsörjning. Nätverket bör stödja de aktörer som inte kommit fram i processen, i synnerhet de kommuner som har få resurser. Här blir representation av olika länsstyrelser och kommuner i nätverkets verksamhet en nyckelfråga.

EU och internationellt arbete

Både inom Europeiska Unionen (EU) och Förenta Nationerna (FN) drivs frågor med direkt eller indirekt beröring på dricksvattenområdet. Världshälsoorganisationen (WHO) ger ut internationella rekommendationer för dricksvattenkvalitet, *Guidelines for Drinking Water Quality*, med syfte att motverka förorening av och höja kvaliteten på dricksvatten. WHO riktar sig till nationella och lokala tillsynsmyndigheter samt till vattendistributörer och organisationer som sköter dricksvattenförsörjningen.

WHO:s rekommendationer används som underlag då svenska gräns- och riktvärden tas fram och/eller ses över. Världshälsoorganisationen WHO har arbetat fram konceptet *Water Safety Plans* (WSP) som framhåller behovet av en helhetssyn från tåkt till kran samt påpekar vikten av förebyggande arbete. Dricksvattenbranschen har anammat tankarna i WSP genom det så kallade "The Bonn charter".²³

Material i kontakt med dricksvatten ska inte utgöra en hälsorisk för människor. Detta är krav enligt både dricksvattendirektivet (98/83/EG) och byggprodukt-direktivet (89/106/EEG). Sedan 1999 har DG Enterprise inom EU-kommissionen en expertgrupp som har till uppgift att ta fram hur kranar, ventiler, rör m.m. i kontakt med dricksvatten ska bedömas. För metaller tar man fram listor på olika materialblandningar.²⁴

EU:s vitbok om klimatanpassning berör behovet av att säkerställa infrastruktur, såsom dricksvattenförsörjningen i ett förändrat klimat, är kopplat till EU:s ramdirektiv för vatten.²⁵ Andra direktiv med kopplingar till dricksvattenförsörjningen är översvämningdirektivet från 2007 som genom förordning (2009:956) om översvämningrisker introducerats i svensk lagstiftning.

Översvämningdirektivet syftar till att minska ogynnsamma följder av översvämningar och dess påverkan på människors hälsa, vilket kopplar till bland annat risken för förorening av vatten avsett för dricksvattenproduktion. MSB är behörig myndighet i Sverige för översvämningsfrågorna.

Ytterligare ett direktiv med bäring på dricksvattenområdet är *Infrastructure for Spatial Information in Europe* (Inspire) från 2007, vars syfte är att möjliggöra observationer av tillståndet i miljön och dela information på identifierade områden. Inspire innehåller regler om teknisk interoperabilitet och ställer bland annat krav på att myndigheter ska dela med sig av data i elektronisk form. Detta kan bland annat ske genom nättjänster.

²³ Se http://www.iwahq.org/Home/Themes/Water_and_health/Drinking_water_quality/Bonn_Charter/ samt EU:s technical report 2009-040 "Common implementation strategy for the water framework directive (2000/60/EC) Guidance document no. 24 – RIVER BASIN MANAGEMENT IN A CHANGING CLIMATE.

²⁴ Dokumenten baseras i hög grad på befintliga system i Frankrike, Holland, Storbritannien och Tyskland.

²⁵ Vitbok. Anpassning till klimatförändring: en europeisk handlingsram, Bryssel den 1.4.2009, KOM (2009).

Ett decennium för vatten

Förenta Nationerna har utnämnt decenniet 2005-2015 till ”The decade for water” med ursprung i Rio-konferensen 1992.²⁶ Drivkraft bakom instiftandet av ett decennium för vatten är att uppnå ett delmål av Millenniemål nummer 7; att år 2015 halvera andelen av världens befolkning som lever utan hållbar tillgång till dricksvatten och sanitet.

Sverige har tagit första steget för att ratificera FN:s internationella protokoll för vatten och hälsa. Protokollet är upprättat av United Nations Economic Commission for Europe (UNECE).²⁷ Miljödepartementet ansvarar för huvudkonventionen, varunder protokollet sorterar. Miljödepartementet har informerat att ratificeringsprocessen av protokollet kan komma att initieras under 2011. Arbetet handlar bland annat om att etablera nationell samordning mellan berörda myndigheter.

Tongivande organisationer för dricksvatten

Utöver EU och FN finns ett antal tongivande organisationer som driver dricksvattenrelaterade frågor. Dessa är bland annat International Water Association (IWA) och European Water Association (EWA). IWA är en organisation med 10 000 medlemmar i 130 länder vars fokus ligger på hela vattencykeln, forskning såväl som praktik, med målgrupper inom offentlig förvaltning, VA-samfundet och industrin.

En annan viktig europeisk aktör är EUREAU, som är en sammanslutning av de nationella europeiska föreningarna för allmän vattenförsörjning och avlopp med säte i Bryssel. Samtliga EU-länder samt Norge är med i EUREAU via sina nationella föreningar. Sverige är representerat genom branschorganisationen Svenskt Vatten och flera vattenproducenter finns aktiva inom olika delar av organisationen. År 1975 startades EUREAU med temat vattenförsörjning. Under 1998 slogs EUREAU ihop med EWWG som fokuserat på avloppsfrågor. Dess roll är att erbjuda sin kompetens till olika EU-organ samt att påverka europeiska beslutstagare.

Deltagandet i internationella konferenser och utbyte av kunskap i nätverk kommer att bli allt viktigare, då aktörerna på dricksvattenområdet i Sverige är i behov av inspel från omvärlden och ta aktiv del av de processer som i nuläget omvandlar dricksvattensektorn.

Även om huvuddelen av det arbete som fortlöpt sedan 2009 fokuserats på den nationella nivån, givet uppdragets karaktär, så har flera aktiviteter genomförts för att länka upp med internationella aktörer och processer. Under ett möte med den informella grupperingen European Network of Drinking Water Regulators (ENDWARE) gavs en presentation av Livsmedelsverkets uppdrag, vilket följdes upp med en enkät till samtliga medlemsstater.

²⁶ Läs mer på www.un.org/waterforlifedecade

²⁷ Läs mer på www.euro.sho.int/watsan/WaterProtocol/20030523_1.

Samarbete inom EU: Möte med ENDWARE i Uppsala den 10-11 maj 2010.

Resultat på det internationella området

- Nationell samordning har lyfts i det informella samarbetsorganet ENDWARE (maj 2010). En enkät angående nationell samordning dricksvatten i övriga medlemsstater har även genomförts (hösten 2010).
- Dag två av dricksvattenkonferensen, den 25-26 januari 2011, tillägnades internationella frågor såsom klimatanpassningsprojekt av städer i Europa etc. (PREPARED) samt införlivande av Water Safety Plans i Portugal
- Kontakter har även tagits med nordiska länder angående nationell samordning på dricksvattenområdet, vilket kan bli gynnsamma i framtiden med utvecklat FoU-samarbete
- Boverket har deltagit som Sveriges representant i expertgruppen för DG Enterprise.
- Deltagande i "EUs COST (European Cooperation in Science and Technology) Action 637; 4th International Conference on Metals and Related Substances i Drinking Water, Kristianstad, 13-15 oktober, 2010"

Viktigt att öka utbytet i framtiden

- Styrgruppen för nationellt nätverk för dricksvatten ser ett behov av att stärka det nordiska samarbetet, då länderna delar många utmaningar och överlag har gemensamma förutsättningar vad gäller vattenkvalitet etc.
- I det framtida arbetet behöver Livsmedelsverket med nätverkets medlemmar fortsätta aktivt med det nationella arbetet, men öppna upp inspel från den europeiska och globala arenan, då Sverige och dricksvattensektorn beror av denna omvärld.

- Omdömen från den nationella dricksvattenkonferens som genomfördes den 25-26 januari 2011 visar tydligt att såväl intresset som behovet av internationella influenser finns bland Sveriges dricksvattenansvariga dricksvattenproducenter, kommuner, intresseorganisationer och myndigheter.
- Enkäten genom ENDWARE visar att det finns mycket att lära bland EU:s medlemsstater när det gäller nationell samordning och det är tänkbart att en europeisk dricksvattenkonferens kan vara lämplig inom loppet av två år.
- Om Sverige ska kunna utveckla sitt sätt att bedöma produkter för material i kontakt med dricksvatten kan gällande lagstiftning behöva ses över.

Ett långsiktigt kommunikationsarbete

Dricksvatten är vårt viktigaste livsmedel, brukar vi säga. Ofta uppfattas det dock inte som ett livsmedel, utan dricksvatten hamnar ofta i slagskugga av vatten sett ur ett bredare miljöperspektiv. Därtill är inte riskerna för vårt framtida dricksvatten väl kända av stora och viktiga målgrupper i samhället. En viktig uppgift blir därför att öka kunskapen om dricksvatten i samhället och i synnerhet vad gäller klimatförändringar.

Effektiv kommunikation är a och o inom alla framgångsrika projekt så även inom detta samordningsansvar, men på detta område finns ett antal utmaningar att ta sig an. Kommunikation om dricksvatten i Sverige uppvisar ofta myntets bäge sidor, samtidigt, vilket gör det svårt att utveckla och nå fram med tydliga budskap. Nedan följer ett par exempel:

- Å ena sidan har vi mycket gott om vatten i landet, å andra sidan kan det lokalt bli vattenbrist i framtiden, exempelvis i sydöstra Sverige
- Sverige har överlag vatten av god kvalitet, å andra sidan ökar humushalterna som försvårar dricksvattenberedningen i vattenverken
- Vattenkvaliteten hotas även av kemiska och mikrobiella föroreningar i samband med ett förändrat klimat i framtiden med risk för extremväder och översvämningar
- Dricksvattenproducenterna i Sverige gör en fantastisk insats varje dag med att leverera säkert dricksvatten till hushållen, å andra sidan medför pensionsavgångar och slimmade organisationer risker för dricksvattenproduktionen i synnerhet vid krissituationer
- Informationen och förståelsen för dricksvattenproduktionen behöver förmedlas och ökas, å andra sidan finns det risker med att förmedla information, givet att dricksvattenförsörjningen är en av de absolut viktigaste samhällsfunktionerna

Bilden av att dricksvattnet i Sverige står inför vissa sårbarheter och risker har svårt att nå igenom detta brus. I synnerhet uppfattningen om den överlägsna dricksvattenkvaliteten som är starkt förankrad. Nätverkets ambition, att arbeta långsiktigt och systematiskt, blir svårt i nämnda kommunikativa landskap. Inom kommuni-

kation har därför nationellt nätverk för dricksvatten ett antal utmaningar att adressera.

Ökade kommunikationsinsatser behövs

I nätverkets handlings- och verksamhetsplan lyfts kommunikationsfrågor fram. Styrgruppens budskap är tydligt – utan aktivt kommunikationsarbete kommer inte dricksvattenfrågorna att lyfta på samhällsagendan. Arbetet måste därför ske långsiktigt och på flera plan.

Viktiga målgrupper är beslutsfattare på alla nivåer, centrala aktörer inom myndigheter och kommuner samt allmänheten. Dessa målgrupper behöver involveras för att driva dricksvattenfrågorna framåt och för att uppnå en ökad samverkan på området. I samhället och hos allmänheten finns dock en generell uppfattning att bra dricksvatten är en självklarhet i Sverige. Det är därför viktigt att kommunicera komplexiteten och att dricksvattnet inte kan tas som en självklarhet, i synnerhet ur perspektivet av ett förändrat klimat.

Andra kommunikativa utmaningar rör krishantering. Frekvensen av kriser och krishantering inom dricksvattenförsörjningen upplevs och hanteras överlag lokalt, såväl praktiskt som kommunikativt, vilket gör att bilden om vårt säkra och högkvalitativa vatten består. Att det förekommer kokningsrekommendationer överlag var femte dag, året om i någon svensk kommun, är det få medborgare som vet.

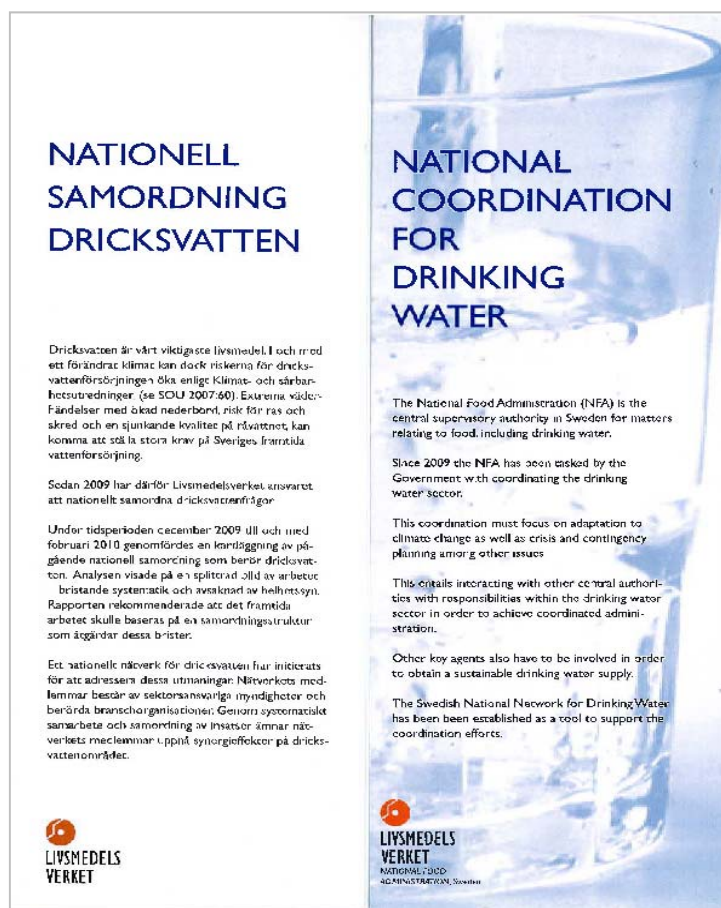
En annan aspekt är att Sverige är så effektivt på området krisberedskap och krishantering att det förebyggande arbetet syns onödigt. Här behöver budskapet om att förebyggande och skyddande arbete lönar sig, i ekonomiska termer, tränga igenom till gemene man och i synnerhet till beslutsfattare på alla nivåer.

En långvarig vattenburen smitta, såsom fallet med det smittade dricksvattnet från Storsjön i Östersund, innebär givna kostnader för utebliven inkomst och sjukfrånvaro, minskade produktionsnivåer hos drabbat näringsliv, ökade sjukvårdskostnader, övertid för personal inom krishanteringsapparaten och kostnader för livsmedelsföretag såväl som minskade intäkter m.fl. Därtill kommer utgifter för upprättande av förtroendet hos konsumenterna, informationsinsatser på olika områden och eventuellt ett kostsamt varumärkesarbete m.fl.

Aktiviteter och resultat under 2009-2011

- Debattartikel i Sydsvenska dagbladet 23 mars 2010
- Ett event genomfört för ökad synlighet av samordningsuppdrag (Livsmedelsverket deltog i välgörenhetsloppet Run for Water den 18 april 2010)
- Seminarium om dricksvatten med paneldebatt i Almedalen 2010
- Reviderad webbplats vid Livsmedelsverket där dricksvatten lyfts fram och information fördjupas om bland annat aktörer med ansvar samt nationell samordning
- Strategiskt mål angående behov av gemensamma budskap har formulerats av nätverket
- Aktiviteter identifierade för det framtida kommunikationsarbetet i nätverkets gemensamma verksamhetsplan

- Kommunikationsplan utvecklad av Livsmedelsverket för att fortsätta arbetet
- Nätverkande genom presentationer vid möten och samråd på området av myndigheter, länsstyrelser och intresseorganisationer
- Informations- och marknadsföringsmaterial har producerats för distribution och användning vid offentliga framträdanden (engelska och svenska)

Kommunikationsmaterial: Ett axplock av det material som utvecklats.

Framtida utmaningar på området

- Nätverket behöver utveckla gemensamma budskap där viktning och tolkning av kommunikativa frågor (myntets båda sidor) analyseras och hanteras på ett konstruktivt sätt. Genom att fortgå med dagens kommunikativa förhållnings-sätt; att dricksvattenförsörjningen i Sverige är mycket god och riskerna försumbara, så dras mattan undan för det långsiktiga arbetet vilket behöver inledas snarast.
- Livsmedelsverket och nationellt nätverk för dricksvatten måste vara tydligt med vilket arbete som pågår och vilket stöd som behövs för dricksvattenområdet. Här måste budskap vara konkreta angående vad som är normalläge (varjedagsfrågor), respektive krisberedskap och krishantering. Krisberedskapsarbetet ersätter inte andra funktioner och ansvar.
- Nätverket måste kommunicera hela området på ett pedagogiskt sätt, vilket ställer höga krav på tydlighet och gemensamma budskap mellan de ingående aktörerna.
- Engagemang av viktiga målgrupper; nyckelaktörer på dricksvattenområdet, beslutsfattare, konsumenter och andra, behöver involveras vilket kräver ett intensifierat kommunikativt riktat arbete i olika sammanhang genom relevanta kanaler.

4 Fortsatt arbete på dricksvattenområdet

I den avslutande delen av rapporten ges exempel på viktiga insatser de kommande åren. Enligt Livsmedelsverkets uppfattning är det nationella nätverket en förutsättning för att kunna koordinera och driva på arbetet med de nödvändiga insatserna. Nätverket har under 2009-2011 finansierats med särskilda anslagsmedel. Verket har därför i sitt budgetunderlag för åren 2012-2014 begärt anslagsförstärkning för att kunna driva nätverket efter 2011.

Inom den Nationella Plattformen för arbete mot naturolyckor, som drivs av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, har samarbetet tagit ordentlig fart fyra år efter plattformens början. En liknande utveckling kan antas gälla för Nationellt nätverk för dricksvatten.

Nationellt nätverk för dricksvatten har initierats och behöver nu utvecklas med kraft. Nätverket har en stark potential att uppnå visionen om att säkerställa Sveriges dricksvattenförsörjning. Detta kan åstadkommas genom att samla och samordna de viktiga aktörerna på området, framhålla helhetssynen på den komplexa dricksvattenkedjan, ytterligare fördjupa de prioriterade områdena med identifierade nyckelfrågor och skapa en långsiktig plan för arbetet på dricksvattenområdet.

Dricksvatten är en sektor med långa ledtider. Sverige kommer, om det initierade arbetet fördjupas, förhoppningsvis att se resultat på dagens satsningar om cirka 10-15 år. Inom översiktsplanarbetet använder samhällsplanerarna ofta ett tidsperspektiv av 20-30 år framåt i tiden. Inom klimatanpassningsområdet appliceras tidsrum om 50 och 100 m.m. Vattenförsörjningsplanerna pekar på ett flergenerationsperspektiv. Långsiktighet ställer höga krav på strategisk och effektiv planering, ett ramverk som understöds och delas av medlemmarna i nätverket.

Hur bra är vårt dricksvatten?

Hur bra är Sveriges dricksvatten? I nuläget har vi inte en nationell bild och vi saknar underlag för att skapa tidsserier som kan följa utvecklingen av vattnets kvalitet. Sverige kommer dock i framtiden att ha bättre underlag genom databasen av kommunernas dricksvattenanalyser genom Vattentäktsarkivet som förvaltas av SGU.

Hur säkert ska dricksvattnet vara? Helt säkert önskar konsumenterna, men helt säkert existerar inte. För att bli sjuk av parasiten *Cryptosporidium* krävs endast ett mycket litet antal oocystor. Säkerhet i dricksvattenförsörjningen kostar och kräver kritisk inventering och riskvärdering. Vem ska besluta om denna översyn och vem ska betala?

Engagemang av politiker på alla nivåer är här en nyckelfråga, men även att konsumenterna involveras i denna "osynliga" fråga som dricksvattnet utgör. Dricksvattenkvaliteten beror på hur väl vi tar hand om våra vatten och det är dyrt att investera i vattenverkens beredning, när vi skulle kunna skydda vattnen genom

bättre övervakning av gödsel och avlopp, genom att inventera och avlägsna föroreningshot. Hantering och kontroll av enskilda avlopp är en viktig fråga.

Krishantering ska vi planera för och ha beredskap för, men vi ska sträva mot att *inte* behöva krishantera. Vi behöver ett system som fungerar, där skydd av vattentäkter är aktuella och bestämmelser efterlevs, där beredningen är anpassad till råvattnets kvalitet och förändring, där planer och långsiktighet är ledord, inte krisberedskap som normalläge.

De tidigare nämnda tillbuden i Helsingborg, Göteborg, Öckerö, Karlstad och Östersund under tidsperioden 2010-2011 visar att frågor om dricksvattenförsörjning måste tas på allvar. Uppsala kommun kunde år 1996 konstatera att det skulle kosta kommunen en miljard kronor att byta huvudvattentäkt från Uppsalaåsen till Mälaren. Sveriges dricksvattenförsörjning och de frågor samt sårbarheter vi har idag är alltför viktiga för samhällets funktioner och för kostsamma i långa loppet för att skjutas på framtiden.

Vidareutveckling av nationellt nätverk för dricksvatten

- Konsolidera och utveckla nätverket så samordningen får kraft och dricksvattenfrågorna tyngd (förslag på aktiviteter: "lobba" för nätverket genom arbete på olika nivåer, från nationell till lokal, genom rådande kanaler men även identifierade aktiviteter, medienärvaro, proaktiva möten med nyckelpersoner och aktörer).
- Aktörsseminarium och dialog om framtida dricksvattenarbetet är nyckelaktiviteter för att utveckla en samsyn på samtliga nivåer
- Arbetet med att säkra dricksvattenförsörjningen skulle kunna ges ytterligare stöd genom det i klimatpropositionen aviserade uppdraget "Livsmedelsverket ska få i uppdrag att följa upp hur anpassningen av dricksvattensystemet genomförs och tillsammans med berörda myndigheter och andra aktörer se över skydd och kontrollrutiner för framställning och distribution av dricksvatten (förslag till aktiviteter: kartläggning om anpassningsbehov av såväl förebyggande och skyddande åtgärder av vattentäkter samt dricksvattenproduktionen, utveckling av samhällsekonomiska underlag, m.m.).
- Det finns ett starkt behov av att klara ut frågor om lagstiftning, ansvar och roller på dricksvattenområdet. Analysen och arbetet är viktigt för att säkerställa att frågorna och hanteringen är tydlig vare sig det gäller vardagsfrågorna eller krishantering (förslag på aktiviteter: möten, seminarier och utredningar vid behov angående identifierade gränsdragnings- och juridiska frågor såsom riksintressefrågan, övervakning av råvatten, material i kontakt med dricksvatten, miljökvalitetsnormer för mikrobiologi, vattenskyddsområden m.fl.)

Stöd till planering, förebyggande och skyddande arbete

- I dialog med företrädare för regional och lokal nivå så är det tydligt att planering för vatten, i synnerhet dricksvattenfrågor, ter sig mycket komplex. Det är därför viktigt att på ett tidigt skede rikta stödande insatser som adresserar de behov av verktyg, metoder och underlag som efterfrågas av kommunerna ur klimatanpassningshänseende (förslag till aktiviteter: kartläggning av goda exempel som kan inspirera och ge stöd i arbetet, seminarier och workshops som resulterar i utveckling av verktyg och underlag som fungerar stödande i arbetet, utbildningsinsatser).
- Skyddet av vattentäkter behöver stödjas (förslag till aktiviteter: informationsmaterial, dissemination av rådande vägledning på området, utveckla verktyg för beslutsstöd, utbildningsinsatser).
- Arbetet med vattenförsörjningsplaner stärker kommunens eget underlag för kommunal samhällsplanering, översiktsplaner och detaljplaner (förslag på aktiviteter: informationskampanjer i samverkan mellan medlemmar i nätverket, informationsmaterial, seminarier).
- Sverige behöver ett nytt sätt att se på dricksvattenförsörjningen och röra sig bort från den ”förgivet tagna uppfattningen” att dricksvattnet alltid är rent. Här behövs utveckling av bättre underlag och nyckeltal som kan stödja prioritering av frågorna av lokala beslutsfattare vad gäller det förebyggande och skyddande arbetet (förslag på aktiviteter: samhällsekonomiska analyser, utvärderingsinsatser av illustrativa frågor samt händelser, utredningar).

Kunskapssprång inom forskning och utveckling

- Kunskapsuppbyggnaden måste få ett bättre stöd på dricksvattenområdet. Viktiga områden behöver uppmärksammas, såväl aktuella som framtida utmaningar genom ett förändrat klimat. Dessa frågor omfattar bland annat mikrobiologisk säkerhet, riskanalyser, material i kontakt med dricksvatten och desinfektionsprodukter m.m. (förslag på aktiviteter: kartläggning av rådande forskning och forskningsbehov vid ett förändrat klimat, konsekvensanalyser, metoder för att väga risk samt ekonomiska faktorer, upprättande av en forskningsdatabas för förbättrad översyn m.m.)
- Det finns ett behov av ett ökat utbyte mellan forskare, dricksvattenproducenter och myndigheter (förslag på aktiviteter: nationell dricksvattenkonferens vartannat år, initiativ till mötesplatser för att möjliggöra dialog inom tematiska områden, gemensamma seminarier om nyckelfrågor).

- Sektoriell utveckling, i synnerhet när det gäller klimatförändringar och anpassning kräver databaser.²⁸ Dataunderlag är en stor, komplex och kostsam post i samordningsprocessen, som inte nätverkets medlemmar förfogar över (förslag till aktiviteter: en sammanställning över nuvarande underlag, analys av vilka ytterligare data som krävs för att driva FoU och det förebyggande arbetet på området framåt).
- I detta sammanhang är det viktigt att lyfta vidareutvecklingen av databasen för dricksvattenanalyser som initierats genom samarbete mellan Livsmedelsverket och SGU (förslag på aktiviteter: möjligheten att utveckla databasen med tillägg av beredningsinformation, informationsinsatser angående databasen och datainsamling till viktiga målgrupper).

Ökat utbyte inom Norden, EU och internationellt

- Stärkt kunskapsutbyte på nordiskt, europeiskt och internationellt plan där aktuella och viktiga utvecklingsområden, omvärldsanalys av viktiga skeenden, tas omhand och analyseras utifrån ett svenskt perspektiv (förslag till aktiviteter: nordiska seminarier, europeisk dricksvattenkonferens med tidsenligt tema, initiativ som stödjer fördjupad dialog och analys av utvecklingstrender).
- Stöd till gemensam kunskapsutveckling i Norden (förslag till aktiviteter: studie av möjligheter till fördjupat skandinaviskt samarbete inom såväl FoU- och planeringsområdet, involvering och dialog mellan nyckelaktörer).

Kommunikation och informationsinsatser

- Dricksvattenfrågorna är utmanande att lyfta kommunikativt av nämnda anledningar. Strategisk kommunikation måste därför prioriteras om dricksvatten, i synnerhet ur ett klimatperspektiv, ska komma upp på bordet (förslag på aktiviteter: utveckling av tydliga gemensamma budskap, en gemensam kommunikationspolicy, gemensamma aktiviteter under året, kartläggning av effektiva kanaler och medier för att nå nyckelgrupper).
- Dialogen mellan nyckelaktörer behöver förstärkas och vidareutvecklas. Ett sätt att göra det är att lyfta ansvar av olika aktörer från täkt till kran. Detta kan adresseras mellan olika målgrupper på nationell, regional och lokal nivå. Här behöver även informationsbehovet av medborgarna tillgodoses (förslag på aktiviteter: aktörsseminarium mellan såväl beslutsfattare som handläggare och målgrupper inom dricksvattenområdet, medienärvaro, proaktiva möten med nyckelpersoner, politikerbriefings).

²⁸ Det finns redan idag ett antal databaser, till exempel Vattentäktsdatabasen DGV vid SGU, Klimat och miljödatabasen vid SMHI, Länsstyrelsernas databas VISS som ger information om statusen i sötvatten etc., liksom branschorganisationen Svenskt Vattens databas VASS.

- Idag finns spridd information och råd som inte ger tydligt stöd. Information om klimatanpassning och applicerbara verktyg samt dokumentation bör finnas tillgängliga via av kommuner frekvent använda hemsidor (förslag på aktiviteter: kartläggning av existerande webbplatser/ portaler som nyttjas frekvent av viktiga målgrupper, utveckling av material som finns tillhanda på webbplatser som Klimatanpassningsportalen).²⁹

²⁹ I nuläget finns inga planer om att etablera en självständig portal för dricksvatten, utan snarare att förbättra de kanaler som idag finns inom förfogande av nätverkets medlemmar.

5 Referenslista

Publicerad litteratur

Common implementation strategy for the water framework directive (2000/60/EC). Technical report 2009-040. Guidance document no. 24: River Basin Management in a Changing Climate.

Dricksvattenförsörjning i förändrat klimat, Svenskt Vatten Meddelande M135 (oktober 2007).

Dricksvattenförsörjning - beredskap för stora kriser, Riksrevisionen, 2008:8.

En sammanhållen klimat- och energipolitik: Klimat (prop. 2008/09:162).

SAMS om vatten: Samhällsplanering för en långsiktigt hållbar vattenförsörjning, Boverket och Naturvårdsverket, 2000.

Sverige inför klimatförändringarna – hot och möjligheter (SOU 2007:60).

Vitbok. Anpassning till klimatförändring: en europeisk handlingsram, Bryssel den 1.4.2009, KOM (2009).

Opublicerad litteratur

Förslag till samarbetsformer gällande nationell dricksvattensamordning, Capire och WSP Analys & Strategi, 2010.

Uppdrag att redovisa Livsmedelsverkets arbete som samordningsansvarig för dricksvattenfrågor på nationell nivå, Jordbruksdepartementet 2010 (Jo2010/3458).

Vattenförsörjningsplan: Identifiering av vattenresurser viktiga för dricksvattenförsörjning. Sveriges geologiska undersökning, 2009.

Webbplatser

www.boverket.se/Miljo/miljomalsenkaten

www.euro.sho.int/watsan/WaterProtocol/20030523_1

http://www.iwahq.org/Home/Themes/Water_and_health/Drinking_water_quality/Bonn_Charter

[www.regionplanekontoret,sll.se/Golbal/rufts2010](http://www.regionplanekontoret.sll.se/Golbal/rufts2010)

www.un.org/waterforlifedecade

Bilaga I.

Myndigheter med ansvar från täkt till kran

Livsmedelsverket är en central myndighet för frågor om livsmedel vari dricksvatten räknas, vilket fastställs i myndighetens regleringsbrev och instruktion. Livsmedelsverket har som förvaltningsmyndighet för livsmedelsfrågor till uppgift att i konsumenternas intresse arbeta för säkra livsmedel, redlighet i livsmedelshandlingen och bra matvanor. Livsmedelsverket hanterar också säkerhets- och beredskapsfrågor.

Boverket är en nationell förvaltningsmyndighet för frågor om byggd miljö, hushållning med- och vattenområden, fysisk planering, byggande och förvaltning av bebyggelse, boende och ansvarar för den centrala administrationen av statligt stöd och bidrag inom verkets verksamhetsområde. Boverket har rekommendationer om tryck på vatten i kranen hos konsument och vid behov krav på återströmningsskydd för att förhindra att förorenat vatten kan tränga baklänges in på vattenledningsnätet från en fastighet. Boverket ansvarar också för den övergripande miljömålsfrågan om fysisk planering och hushållning med mark och vatten.

Naturvårdsverket är central förvaltningsmyndighet på miljöområdet. Verket ansvarar för miljö kvalitetsmålet *Levande sjöar och vattendrag* där ett delmål berör dricksvattenskydd. Myndigheten har bland annat centralt tillsynsvägledningsansvar för frågor närliggande dricksvattenområdet som skydd av dricksvattenförekomster, vattenskyddsområden och dricksvattentäkter. Från och med den 1 juli 2011 bildas i Sverige en ny Havs- och vattenmyndighet som kommer att överta en stor del av Naturvårdsverkets arbete med vattenanknutna frågor. Vilken roll som Naturvårdsverket får i dricksvattennätverket från det datumet är oklart just nu.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) ansvarar för det nationella miljö kvalitetsmålet *Grundvatten av god kvalitet*. Detta mål handlar om att även framtida generationer ska ha tillgång till ett grundvatten som ger en säker och hållbar dricksvattenförsörjning och bidrar till en god livsmiljö för växter och djur i sjöar och vattendrag. Arbetet med miljö kvalitetsmålet har nära koppling till arbetet med EU:s ramdirektiv för vatten och EU:s direktiv om skydd för grundvatten.

Socialstyrelsen har ansvar för frågor som rör hälsoskydd inom miljöbalkens tillämpningsområde. Socialstyrelsen har ansvar för dricksvattenfrågor som faller utanför Livsmedelsverkets ansvarsområde. Detta omfattar mindre vattenverk och distributionsanläggningar, anläggningar för färre än 50 personer eller mindre än 10 kubikmeter per dygn.

Sverige har delats in i fem geografiska vattendistrikt med en vattenmyndighet i varje distrikt med ansvar för förvaltningen av kvaliteten på vattenmiljön. Bakgrunden till indelningen är EU:s ramdirektiv för vatten som antogs år 2000 med det övergripande syftet att alla vatten ska uppnå god ekologisk status eller god ekologisk potential. Vattenmyndigheterna ansvarar för att ta fram förvaltningsplaner och åtgärdsprogram för svenska vatten inom vattenförvaltningen. Livsmedelsverket ställer krav på vattenkvalitet från vattenverket och hos konsument, att livsmedelslagstiftningen efterlevs.

På det lokala/regionala planet har miljökontoren eller länsstyrelser ansvaret för skyddsfrågor för vattentäkter, miljökontoren utövar tillsyn när det gäller vattenkvalitet från vattenverk och hos konsument lokalt. SKL och Svenskt Vatten har intressebevakande och kommunikativa roller. Svenskt Vatten har därtill en viktig roll inom FoU.

**LIVSMEDELS
VERKET**

Box 622, 751 26 Uppsala
www.livsmedelsverket.se